

КІНОКОМЕДІЯ (від **кіно...** і **комедія**) — жанр кіно, у якому зображено явища, що належать до естетичної категорії комічного. Найпершим зразком К. прийнято вважати коротку стрічку «Политий поливальник» (1895) братів Люм'єр, що була маленьким анекдотом, коміч. вуличною сценкою. Одними з перших арт. кіно, які мали популярність, були коміки. Вони створювали різноманітні образів, сюжетів, трюків, комед. жанрів. Величезні аудиторії, могутні виражальні засоби кіно, його чарівна влада над часом, простором і рухом надали комікам можливості, про які не могли мріяти їхні колеги на сцені чи естраді. Серед К. розрізняють: побутові, героїчні, ексцентричні, соціальні. У ранньому кіно існував жанр «комічна» — як правило, короткометражні стрічки з нагромадженням трюків, погонь, бійок. Є трагікомедії, які поєднують смішне з печальним, піднесеним, страшним, музикал. комедії (водевілі, ревію, огляди, кінооперети). Різноманітними є форми кінопародій — смішне наслідування епопей (амер. «Три епохи», 1923, реж. Бастер Кітон), гангстер. фільмів (британ. «Убивці леді», 1955, реж. А. Маккендрік). У К. панують дві основні стихії — гумор і сатира. Гумор засн. на доброзичливому, схвальному сміхові, сатира — на викривал., ворожому, розгніваному. Хоча чітких меж між гумором і сатирою немає, відмінність між ними дозволяє комікам показувати своє ставлення до явищ життя, одне стверджувати, інше піддавати критиці, висміювати, заперечувати. У ранніх коміч. стрічках, що являли собою низку не обов'язково значних пригод, герой був «маскою», кожна з яких потребувала сюжету, розрахованого саме на неї. З часом до «маски» почали ставитися як до чогось примітивного, одноманітного. Та саме коміки німого кіно відкрили закони кінематогр. комедійності, в одному з яких йдеться про те, що коміч. герой діє, підкоряючись своїй особливій логіці життя, відмінній від упорядков. поведінки більшості людей.

У ранній комедії використовували трюки (окремі коміч. положення, яких досягали за допомогою певного прийому), що смішили тоді, коли виправдовувалися змістом і були органічно пов'язані із сюжетом. Найвідоміший актор ранніх трюк. К. — француз Макс Ліндер. До 1914 він випустив бл. 500 фільмів за власними сценаріями з одним героєм, який шукає задоволень і любові. З природним відчуттям ритму і міри розподіляв смішні місця по всій кінокартині, знав силу крупного плану і деталі. Комік Ч. Чаплін (США, також реж. і сценарист), актор. майстерність якого була пов'язана з традиціями демократ. масового мистецтва 19 ст. — клоунадою, пантомімою, цирком, розробляв сценарії детально: кожний містив багато епізодів, ліній, трюків. Найвідоміші його фільми: «Малюк» (1921), «Золота

лихоманка» (1925), «Вогні великого міста» (1931), «Нові часи» (1936) та ін. Герой Чапліна — перебував у проклятому колі розбіжностей і невідповідностей, що зазвичай призводить до коміч. результату. У стрічках зображено суперечності між смішним персонажем і драм. ситуацією, його благородними спонуканнями й об'єктив. результатами, мрією і дійсністю.

В 1930-х рр. значних успіхів досягла чехослов. К., яка почалася від екранізації 1931 роману «Пригоди бравого вояка Швейка» Я. Гашека, реж. М. Фрічем (зняв також кінокартини «Гей, руп!», 1934, «Світ належить нам», 1939 — комедію, що висміювала фашистів). Від 1930-х рр. популярність здобула італ. К., зокрема з коміком Тото, який знявся у понад 100 фільмах. У його буфонаді, клоунаді, сатир. пісеньках і куплетах відчувався протест проти самовдоволеної тупості фашист. верховодів. Повоєнні К. Італії були просякнуті нац. духом, висвітлювали сцени з нар. життя («Розлучення по-італійськи», 1961, «Зваблена і покинута», 1963; обидві — реж. П. Джермі, «Незвичайний день», 1977, реж. Е. Скола). У Франції в жанрі політ. памфлета 1934 вийшла стрічка «Останній мільярдер» Рене Клера. Велику популярність здобули франц. коміки Фернандель, Жак Таті, Бурвіль, Луї де Фюнес, П'єр Рішар, які виступали переважно в жанрі побут. комедії. Класикою іспан. кіно стала комедія «Ласкаво просимо, містер Маршалл!» (1952, реж. Х.-А. Бардем), де висміювали франкіст. демагогію.

У СРСР в часи тоталітаризму сатиру не допускали, натомість заохочували К., у яких показували нібито щасливе життя трудящих («Веселі хлоп'ята», 1934, «Волга-Волга», 1938; обидві — реж. Г. Александров). Вони мали переключати увагу суспільства від реал. дійсності з масовим винищенням людей голодомором і репресіями на розваги. Ці фільми наслідували зразки амер. мас. культури, комедій-мюзиклів. Від 2-ї пол. 1950-х рр. рад. влада почала орієнтувати митців кіно на створення викривальних комедій. Ці настанови реалізовано у стрічках «Вірні друзі» (1954, реж. М. Калатозов), «Карнавальна ніч» (1956), «Гараж» (1979; обидві — реж. Е. Рязанов), «Зайчик» (1964, реж. Л. Биков), «Тридцять три» (1966, реж. Г. Данелія), де викривали переважно бюрократів невисокого рангу. «Маска», властива німому періоду, знову з'явилася у 1960-х рр. уже як різновид характеру і його концентров. вираз, персонаж, що уособлює певну соц. чи психол. якість. Найуспішнішими стали актори Г. Віцин, Ю. Нікулін, Є. Моргунов у К. Л. Гайдая «Пес Барбос і незвичайний крос» (1961), «Самогонники» (1962), «Операція "и" та інші пригоди Шурика» (1965), «Кавказька полонянка, або Нові пригоди Шурика»

(1967), показуючи такі риси, як боягузтво, дурість і самопевненість.

В Україні кіносатира побутувала в 1920-х рр., коли ще була відносна свобода творчості. Театр. реж. [Леся Курбас](#) започаткував сатиру і гротеск в укр. кіно. 1924 на Одес. кінофабриці Всеукр. фотокіноупр. він поставив короткометражні фільми — «Вендетта», трюк. комедію «Макдональд (Історія однієї угоди)», де викривав тогочас. британ. правителів. Коротку К. «Ягідка кохання» (1926) у стилі Ч. Чапліна зняв [О. Довженко](#), [М. Білінський](#) в Одес. кінотехнікумі — стрічку «Капелюх» (1927). Цікавими є фільми: «Плітка» (1928, реж. І. Перестіані), «Митрошка — солдат революції» (реж. М. Терещенко), «Шкурник» (реж. М. Шпиковський), «Перлина Семираміди» (реж. Г. Стабовий; усі — 1929). У 1930-х рр. рівень комедій, як і кіно загалом, низився через втручання партій. функціонерів і русифікацію, «сатир.» комедії набули форми доносу. Такими стали К.: «Скринька (Чистка)» (1930), «Свині завжди свині» (1931), «Смачного!» (1932, поставлений у рік голодомору, став найбільшим виявом блюзнір. політики в кіно; реж. усіх — Х. Шмаїн). Випускають такі різновиди комедій, як спортивна («Щасливий фініш», 1934, реж. П. Коломойцев), комедія-гротеск («Пригоди Петрушки», 1936, реж. К. Ісаєв), муз. комедії («Багата наречена», 1938, «Трактористи», 1939; обидві — реж. І. Пир'єв). Чергове піднесення К. в Україні припадає на 2-у пол. 1950-х — 70-і рр. Спершу це були переважно екранізації творів укр. літ-ри: «Мартин Боруля» за однойм. п'єсою І. Карпенка-Карого (1953, реж. О. Швачко, Г. Юра), «Сватання на Гончарівці» за однойм. п'єсою Г. Квітки-Основ'яненка (1958, реж. І. Земгано), згодом різножанр. комедії. Кінореж. [В. Іванов](#) у своїй творчості також звертався до укр. класики (фільми «Шельменко-денщик», 1957, «За двома зайцями», 1961, водевіль «Веселі Жабокричі», 1971) і знімав кінокартини довл. тематики («Оглядини», 1979). Серед числен. екранізацій творів М. Гоголя — найближчий до першоджерела і стихії нар. гумору фільм «Пропала грамота» (1972, реж. Б. Івченко), де розкрився комед. дар акторів *І. Миколайчука* та *Ф. Стригуна*. За основу фільму іноді брали театр. вистави або популярні естрадні виступи дуету Штепселя і Тарапуньки ([Ю. Березін](#) та [Ю. Тимошенко](#)), яким надавали наскрізного сюжету: «Пригоди з піджаком Тарапуньки» (1955, реж. В. Іванов), «Штепсель женить Тарапуньку» (1957), «Їхали ми, їхали» (1963), «Сміханічні пригоди Штепселя і Тарапуньки» (1970; усі — реж. Ю. Березін, Ю. Тимошенко). Сюжети з тогочасного життя лягли в основу комедій: «Одного чудового дня» (1956, реж. М. Слуцький), «Мандрівка в молодість» (1957, реж. В.

Крайніченко, Г. Ліпшиць), «Перший парубок» (1958, реж. С. Параджанов), «Чорноморочка» (1959, реж. О. Коренєв), «Катя-Катюша» (1960), «Артист з Коханівки» (1961; обидві — реж. Г. Ліпшиць), «Рятуйте наші душі» (1960, реж. О. Мішурін), «З днем народження» (1962, реж. М. Маєвська, О. Маслюков), «Королева бензоколонки» (реж. О. Мішурін, М. Літус), «Приходьте завтра» (реж. Є. Ташков), «Стежки-доріжки» (реж. О. Борисов, А. Войтецький; усі — 1963), «Де ви, лицарі?» (1971, реж. Л. Биков).

Звертається до сатири і реж. *М. Рашеєв* (пародійно-сатир. стрічка «Королі і капуста», 1978, за однойм. романом О'Генрі, муз.-лірична комедія про цирк. артистів «Розсмішіть клоуна!», 1984, муз.-сатир. кінофейлетон «Заячий заповідник», 1987). Ліричну кінокартину «Дід лівого крайнього» з М. Яковченком у гол. ролі зняв 1973 *Л. Осика*. Пожвавлення настало на початку 1990-х рр., коли побачили світ комедії «Імітатор» (1990, реж. О. Фіалко), «Посилка для Марґарет Тетчер» (1990), «Вперед, за скарбами гетьмана!» (обидві — реж. В. Кастеллі), а також «Зів'яла сакура в моєму саду...» (реж. О. Чорний; обидві — 1993) у жанрі пародії. На жаль, занепад кіновиробництва останні 20 р. в Україні не сприяв появі нових К., за винятком короткометраж. «Трагічне кохання до зрадливої Нуськи» (реж. Т. Ткаченко), «Проти сонця» (реж. В. Васянович; обидві — 2004).

Відомі світ. коміки — Бастер Кітон (США), Н. Віздом (Велика Британія), Я. Веріх, Власта Буріан, І. Восковець (усі — Чехія); укр. — [Б. Бенюк](#), [Л. Биков](#), [Б. Брондуков](#), [С. Іванов](#), [Д. Капка](#), [Н. Копержинська](#), [М. Криницина](#), *М. Пішванов*, *М. Яковченко*.

Рекомендована література

1. Комики мирового экрана. Москва, 1966;
2. D. W. McCaffrey. The golden age of sound comedy, comic films and comedians of the thirties. New York; London, 1973;
3. Николаев Д. Трюк, сюжет, герой. Заметки о кинокомедии // Характер в кино. Вопр. киносценарии: Сб. ст. Москва, 1974. Вып. 6;
4. Богемский Г. Комедия по-итальянски. Эволюция жанра: от комедии нравов к полит. комедии // Искусство кино. 1976. № 10;
5. Кандинська В. Карнавальні мотиви в «Пропалій грамоті» // Світ. кінокласика: Зб. ст. К., 2002. Вип. 2;
6. Жежера В. Микола Яковченко. К., 2011.

[Л. І. Брюховецька](#)

Бібліографічний опис:

Кінокомедія / Л. І. Брюховецька // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-6937>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).